

ОРГАНИ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ НА СУМЩИНІ ПІСЛЯ ЛЮТНЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 р.

На початок 1917 р. територія нашого краю перебувала у складі Харківської, Чернігівської, Полтавської та Курської губерній. Внаслідок революційних подій, які почалися в Петрограді у лютому 1917 р. і закінчились падінням самодержавства 3 березня, по всій країні розпочалося створення нових органів влади, підконтрольних Тимчасовому уряду.

5 березня 1917 р. газета “Сумський вісник” повідомляла про відречення Миколи II, а вже 8 березня було надруковано Наказ начальника громадської охорони №1 від 7.03.1917 р.: *“Распоряжением временного Сумского Комитета я избран начальником общественной охраны и всех вооруженных сил г.Сум и уезда, и 6 сего Марта вступил в исправление обязанностей (...) в интересах поддержания требования порядка и охраны граждан и их имущества под моим личным наблюдением.*

Для пополнения охраны предполагаемой наружной милиции предлагаю раненым, но способным нести службу обществу, заявить мне (Городская Управа, полковнику Катасонову) о своем желании поступить в штат служащих

Начальник общественной охраны полковник Катасонов”¹.

Отже, 6 березня 1917 р. вперше у нашому краї згадується про нове на той час формування - народну міліцію, хоча за іншими даними, ще 4 березня нарадою представників міських діячів і громадян м.Суджа було ухвалено постанову про вибори Тимчасового комітету і створення міліції².

До речі, поняття “народна міліція” - не зовсім правильне, оскільки саме слово міліція, яке прийшло до нас з давнього Риму, означає “озброєний народ”. Тобто міліція в 1917 р. виникла як утворення народної самооборони і підтримання порядку, на відміну від поліції, яка такі ж функції виконувала на професійних засадах.

Місцеві органи влади, яким була підпорядкована міліція, час від часу намагалися поліпшувати її матеріальне становище, хоча в міських бюджетах не завжди передбачалося фінансування. Невідомо, якою була структура міліції та зарплата охоронців

порядку в перші тижні нової влади, але на засіданні міської думи Сум від 18 вересня 1917 р. вже пропонувалося розмежувати функції міської та повітової міліції і за рахунок економії підвищити зарплату міліціонерам. Було встановлено такі місячні ставки: 2-м дільничним комісарам - по 300 крб.; 2-м помічникам комісара - по 225 крб.; 8-ми дільничним наглядачам - по 180 крб.; 8-ми старшим міліціонерам - по 140 крб.; 8-ми постовим міліціонерам - по 125 крб.; 8-ми листоношам - по 180 крб.; писарям - по 90 крб.

Крім того, на відрядження 2 комісарам і 2 помічникам виділялося по 25 крб. кожному. На ті ж потреби 8 дільничних наглядачів одержували по 15 крб.³ Для утримання органів правопорядку та фінансування боротьби зі злочинністю пропонувалося залучати і громадськість, зокрема через проведення спеціальної підписки та інші добровільні внески.

Формування нових структур охорони порядку відбувалося в складних умовах, адже не всі професіонали з числа поліцейських мали бажання продовжувати службу. Так, 6 березня сумський повітовий справник В.П.Преображенський та пристав м.Суми Н.І.Манжелей подали до громадського комітету прохання про відставку⁴.

Натомість, ще 4 березня помічник начальника Харківського губернського жандармського управління в Сумському, Лебединському й Охтирському повітах підполковник С.П.Леваневський та нижні чини залізничної жандармерії заявили про підтримку нового уряду⁵, а 5 березня така ж заява надійшла від начальника сумської в'язниці.

Бурхливе громадське життя вимагало від міліціонерів не тільки рішучих дій, але й повсякденної турботи про чистоту вулиць і безпеку руху, дотримання військовими форми одягу і запобігання провокацій з боку прихильників старого ладу. Так, з Конотопу повідомлялось про те, що зброю, відібрану в арештованих поліцейських, було передано міліції, сформованій з робітників. У місті деякий час заворушень не спостерігалось, але вранці 8 березня прихильники старого ладу відкрили стрільбу по місту, проте були затримані міліцією. Одного порушника вбили, двох інших було поранено. 9 березня в Конотопі міліція здійснила операцію, в ході якої проводились обшуки й арешти представників старої влади. Були заарештовані жандармський полковник і сумнозвісний пристав Жуков, у якого вилучили 50 браунінгів та кілька тисяч куль⁶.

Завдання, які стояли перед новоствореною міліцією, вимагали титанічних зусиль, адже розлагоджена війною економіка, особливо

сільське господарство, зростання маси паперових грошей (в порівнянні з довоєнним часом - у 14 разів) породжували спокусу легкої наживи. Безчинствували зграї грабіжників, бандитів, убивць, процвітала торгівля наркотиками, фальшивими документами. У Москві на афішних тумбах, поряд з численними закликами різних партій, можна було прочитати оголошення такого змісту: *“Товарищи воры и грабители! Мы живем, как затравленные звери, принужденные насилеием добывать себе пропитание, или помирать с голоду... Товарищи, надо нам сообща обсудить наши дела и недуги, надо найти выход, создать свою организацию, свою газету...”*.

Автори цих закликів - амністовані Тимчасовим урядом злодії-рецидивісти - запрошували бажанючих на мітинг, не дотримуючись при цьому ніякої конспірації. Вони вказували місце проведення мітингу, закликали до абсолютної явки: *“Приходите все, братья-преступники, взрослые и малолетние”*⁷.

Тяжкий стан справ у боротьбі зі злочинністю змусив Тимчасовий уряд 17 квітня 1917 р. видати *“Тимчасове положення про міліцію”*, яким передбачалося збереження і використання кадрів колишньої царської поліції. Така зміна політики у сфері будівництва правоохоронних органів мала на меті залучити кадри професіоналів для боротьби з розкраданням власності, яке внаслідок затягування аграрної реформи та політичної агітації більшовиків набуло неконтрольованих масштабів. Зокрема, Сумським повітом прокотилася хвиля розгромів маєтків і розкрадань майна поміщиків. Захоплення чужих посівів та врожаю тривало протягом літа.

8 вересня 1917 р. вийшов наказ №94 Верховного Головнокомандувача О.Керенського, яким заборонялося насильницьке захоплення посівів, зібраного хліба, кормових трав і сіна, проведення самовільних порубок лісів у приватних і державних лісових масивах, відбирання сільськогосподарського реманенту, підвищення договірних цін на хліб.

Особи, винні у порушенні цих заборон, а також ті, хто використовував військовополонених з казенних заводів для власних потреб, перешкоджав проведенню польових робіт, змушував власників платити за роботу хлібом, а не грошима (що в умовах інфляції було поширеним явищем), підлягали ув'язненню на строк до 6 місяців або штрафові на суму до 300 крб. За групові злочини термін ув'язнення зростав до 3 років⁸.

Численні повідомлення місцевих газет про порушення правопорядку свідчать, що політична ситуація 1917 р. сприяла кримінальним проявам серед населення і ніякими карами цей процес зупинити було вже неможливо. Надходили повідомлення з Миколаївки Сумського повіту: про розкрадання майна економії, про те, що невідомі з метою наживи викопали з могили труп поміщика Калугіна⁹.

Певний простір для криміналу надавала і політична пропаганда окремих партій. Наприклад, конотопський повітовий комісар Тимчасового уряду 27 червня 1917 р. видав розпорядження начальнику міліції здійснювати нагляд за *"публичними зрелищами с тем, чтобы Вам представлялись Указанные в III и II Отделах этого постановления афиши и изложения содержания изображений на фильм"*¹⁰. Міліція контролювала також міграційні потоки, намагаючись виявити небажаних людей. МВС Тимчасового уряду навіть розробило текст присяги для осіб, які приймали російське громадянство, причому була окрема присяга для християн, іудеїв, язичників та атеїстів. Одночасно давалася вказівка *"в целях державной безопасности"* повідомляти про кожен окремий випадок переходу в російське громадянство іноземців¹¹. Така пересторога стала актуальною ще й тому, що в 1917 р. на території колишньої Російської імперії виникла ціла низка незалежних держав та політичних режимів, які встановлювали свої інститути громадянства та створювали власні правоохоронні органи.

Отже, внаслідок революційних подій 1917 р. на території Сумщини створювалася нова система правоохоронних органів, яка в складних умовах намагалася виконати покладені на неї завдання.

¹Приказ Начальника общественной охраны // Сумской вестник. - 1917. - 8 марта. - С.1.

²Дідоренко Л. Нариси історії міліції Краснопільського району. (Машинопис) - С.8.

³Заседание городской Думы // Сумской вестник. - 1917. - 20 сентября. - С.3.

⁴Сумской вестник. - 1917. - 8 марта. - С.1.

⁵Там само. - 6 марта. - С.2.

⁶Там само. - 12 марта. - С.4.

⁷Дідоренко Л. Вказ. праця. - С.9.

⁸Державний архів Сумської області (далі - ДАСО). - Ф.Р-2673. - Оп.1. - Спр.1. - Арк.70.

⁹Сумской вестник. - 1917. - 16 октября. - С.4.

¹⁰ДАСО. - Ф.Р-5567. - Оп.1. - Спр.2. - Арк.43.

¹¹Там само. - Арк.114.